

MIŠLJENJE NA DELU / THINKING IN ACTION

Arhe XVII, 33/2020

UDK 316.723

316.73

DOI <https://doi.org/10.19090/arhe.2020.33.301-305>

Prethodno saopštenje

Preliminary Communication

ŽELJKO KALUĐEROVIĆ¹

Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet

Η ΕΓΓΕΝΗΣ ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΙΑΣ*

Περίληψη: Ο συγγραφέας προσπαθεί να εξηγήσει στην παρουσίασή του γιατί η πολιτιστική ποικιλομορφία του κόσμου είναι επιθυμητή από αξιολογικής απόψεως και γιατί ως τέτοια πρέπει να καλλιεργείται και να διατηρείται. Ως αφετηρία και βάση για την επεξεργασία της δικής του έρευνας υπήρξε χρήσιμη η «Σύμβαση περί προστασίας και προώθησης της πολυμορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων» που εγκρίθηκε κατά το 33ο συνέδριο της UNESCO στο Παρίσι το 2005. Μετά την ανάλυση του εισαγωγικού τμήματος, των επτά κεντρικών μερών και του παραρτήματος, δηλαδή συνολικά και των 41 άρθρων της Σύμβασης, ο συγγραφέας διαπίστωσε ότι διαφορετικές αυτόνομες εμπειρίες και γνώσεις, όταν συσσωρεύονται και επιλέγονται σε μια παραδοσιακή κοινότητα ή στην σύγχρονη κοινωνία, εμπλουτίζουν τη πλήρη κατανόηση της ανθρώπινης φυλής και συμβάλλουν στην πρόοδο της ανθρωπότητας. Η ποικιλομορφία των

¹ E-mail adresa autora: zeljko.kaludjerovic@ff.uns.ac.rs

* Reči koje slede autor je izgovorio na WORLD BIOETHICS DAY 2019, na Konferenciji "Respect for Cultural Diversity", u organizaciji The National and Kapodistrian University of Athens Applied Philosophy Research Laboratory i The Greek Unit of the UNESCO Chair of Bioethics (Haifa), na Panteion University of Social and Political Sciences, Aristotle Hall, u Atini 18. oktobra 2019. godine.

πολιτισμών επιτρέπει επίσης μια διευρυμένη πνευματική ενατένιση και άποψη για τον κόσμο, καθώς και πιο στοχευμένες εναλλακτικές λύσεις σε ορισμένες πρακτικές πτυχές του βίου. Το συμπέρασμα του συγγραφέα είναι ότι κάθε πολιτισμός από μόνος του και για τον ίδιο τον εαυτό του αποτελεί ένα είδος ολοκληρωμένης απάντησης στο ερώτημα της ζωής, ότι είναι ιστορικά μοναδικός, αλλά ταυτοχρόνως αποτελεί κάτι που έχει ισχυρή ανθρωπολογική ή βιοηθική αξία και, ως εκ τούτου, είναι άξιος θαυμασμού και σεβασμού.

Λέξεις-κλειδιά: πολιτιστική ποικιλομορφία, αξία, σεβασμός, Σύμβαση, UNESCO, βιοηθικ

Κυρίες και κύριοι, συναδέλφισσες και συνάδελφοι,

Θα ήθελα πρώτα απ' όλα να εκφράσω τη μεγάλη μου χαρά που συμμετέχω στη φετινή «Παγκόσμια Ημέρα Βιοηθικής» εδώ στην Αθήνα, στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, στην αίθουσα «Αριστοτέλης», καθώς και να ευχαριστήσω τους ευγενικούς μας οικοδεσπότες, πρωτίστως τον πρόεδρο του ελληνικού κλιμακίου της έδρας Βιοηθικής της UNESCO (Haifa) τον Καθηγητή κύριο Ευάγγελο Πρωτοπαπαδάκη, για την πρόσκληση, την τιμή και την ευκαιρία που μου έδωσε να σάς μιλήσω.

Η ποικιλομορφία των πολιτισμών δεν είναι μόνο ένα επίκαιρο ζήτημα της επιστήμης ή της πολιτικής, ούτε ένα ζήτημα που απλώς βρέθηκε στο επίκεντρο διαφόρων διεθνών συμβάσεων (η χώρα μου έχει μέχρι στιγμής επικυρώσει 14 τέτοιες συμβάσεις που εγκρίθηκαν υπό την αιγίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης και της UNESCO, και προτίθεται να προσχωρήσει σε δύο ακόμη, με 83 διμερείς συνθήκες στον πολιτιστικό τομέα, συμπεριλαμβανομένης, βεβαίως, της Συμφωνίας μεταξύ των δύο μας κρατών, της Σερβίας και της Ελλάδας). Η πολιτιστική ποικιλομορφία του σύγχρονου κόσμου αποτελεί κυρίως ένα από τα πλέον επιφανή ζητήματα σχετικά με τις προοπτικές της σύγχρονης ανθρωπότητας.

Εάν συμβουλευτούμε, φερ' ειπείν, τη «Σύμβαση περί προστασίας και προώθησης της πολυμορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων», που υιοθετήθηκε κατά το 33ο συνέδριο της UNESCO στο Παρίσι το 2005, μπορούμε να κατανοήσουμε πληρέστερα την εγγενή αξία του πολιτιστικού πλουραλισμού, την αναγκαιότητα διατήρησης και

προστασίας του και την επιτακτικότητα του σεβασμού προς κάθε πολιτισμό.

Ήδη στο Προοίμιο αυτής της Σύμβασης αναφέρεται ότι η πολιτιστική ποικιλομορφία αντιπροσωπεύει την καθοριστική, χαρακτηριστική και κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας και ότι πρέπει να καλλιεργείται και να διατηρείται προς όφελος όλων. Αυτή εγγυάται έναν πλούσιο κόσμο, κάτι το οποίο αποτελεί τη βάση της βιώσιμης ανάπτυξης των κοινοτήτων, των λαών και των εθνών, αυξάνοντας τη δυνατότητα επιλογής, και επίσης καλλιεργώντας τις ανθρώπινες δεξιότητες και αξίες.

Στο σημείο 6 του Προοιμίου αυτής της Σύμβασης υπογραμμίζεται ο στρατηγικός ρόλος του πολιτισμού στη διεθνή συνεργασία στον τομέα της ανάπτυξης και της εξάλειψης της φτώχειας. Στη συνέχεια, διαπιστώνεται ο πολυδιάστατος χαρακτήρας του ίδιου του πολιτισμού, ο οποίος λαμβάνει διαφορετικές μορφές στον χρόνο και τον χώρο και, συνεπώς, προκαλεί δυσκολίες στην προσπάθεια να τον ορίσουμε και να τον τυποποιήσουμε (οι σχολαστικοί ερευνητές έχουν διαπιστώσει ότι μέχρι σήμερα έχουν καταχωρηθεί περίπου 450 ορισμοί αναφοράς του πολιτισμού). Αυτή η διασπορά του ορισμού του πολιτισμού είναι ουσιαστικά μια προϋπόθεση για την ποικιλομορφία που ενσωματώνεται στη μοναδικότητα και την πολλαπλότητα των ταυτοτήτων και των πολιτιστικών εκφράσεων των κοινωνιών και των κοινοτήτων που συγκροτούν την ευρύτερη έννοια της ανθρωπότητας.

Σε ακόλουθες παραγράφους του Προοιμίου εκφράζεται η ανάγκη λήψης μέτρων για τη διαφύλαξη της ποικιλομορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων, ιδίως όταν διαπιστωθεί ο κίνδυνος ορισμένες από αυτές να πληγούν σοβαρά. Υπογραμμίζεται, επίσης, η σημασία του πολιτισμού για την κοινωνική συνοχή εν γένει, και ιδιαίτερα για την προώθηση της θέσης και του ρόλου της γυναίκας στις σύγχρονες κοινωνίες.

Ένα από τα πιο σημαντικά σημεία του Προοιμίου, με τον αριθμό 14, τονίζει τη ζωτική σχέση μεταξύ γλώσσας και πολιτισμού, δηλαδή υπογραμμίζει την οντολογική προτεραιότητα της γλωσσικής πολυμορφίας ως θεμελιώδους παράγοντα της πολιτιστικής πολυμορφίας. Αναγνωρίζει επίσης την αδιάσπαστη αλληλοδιαπλοκή της γλώσσας και της εκπαίδευσης, καθώς και της γλώσσας και του πολιτισμού.

Τα σημεία 6, 8 και 9, τα σημεία 15 και 16 του Προομίου υπογραμμίζουν τη σημασία της διαφύλαξης των πολιτισμών, ιδίως εκείνων που αναπτύσσονται από μεινοτικούς ή αυτόχθονες λαούς και πληθυσμούς. Η ελευθερία δημιουργίας, διάδοσης και διανομής των παραδοσιακών πολιτιστικών εκφράσεών τους και της πολιτιστικής αλληλεπίδρασης και δημιουργικότητάς τους υπηρετεί, τελικά, τον σκοπό της γενικότερης κοινωνικής προόδου.

Τα τρία συνεχόμενα σημεία στο εισαγωγικό μέρος της Σύμβασης αναφέρονται σε διάφορες εμπορικές πτυχές, που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την πολιτιστική πολυμορφία. Συγκεκριμένα, το σημείο 17 εξετάζει τη σημασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας για την υποστήριξη όλων όσοι συμμετέχουν στην πολιτιστική δημιουργία. Το σημείο 18, στη συνέχεια, πραγματεύεται ακριβώς τον πυρήνα της συζήτησης για τον πολιτισμό και το εμπόριο, εξετάζοντας τη διπλή φύση των πολιτιστικών δραστηριοτήτων, αγαθών και υπηρεσιών, ως φορέων αφ' ενός εμπορικής και ανταλλακτικής αξίας αφ' ετέρου ταυτότητας, εγγενούς αξίας και σημασίας. Τέλος, το σημείο 19 σημειώνει τις προκλήσεις με τις οποίες μάς φέρνουν αντιμέτωπους οι διαδικασίες της παγκοσμιοποίησης, ιδίως η ταχεία ανάπτυξη των τεχνολογιών, της πληροφορίας και της επικοινωνίας. Οι προκλήσεις αυτές δημιουργούν άνευ προηγουμένου συνθήκες για την εντατικοποίηση της αλληλεπίδρασης μεταξύ διαφόρων πολιτισμών, αποτελώντας συγχρόνως και απειλή για την πολιτιστική ποικιλομορφία, ιδίως λόγω του αυξανόμενου χάσματος μεταξύ πλούσιων και φτωχών κρατών και κοινωνιών.

Όταν, τέλος, αγαπητές συναδέλφισσες και συνάδελφοι, κατανοήσουμε συνολικά το περιεχόμενο της «Σύμβασης περί προστασίας και προώθησης της πολυμορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων», καθώς, δυστυχώς, αυτή τη στιγμή ελλείπει χρόνου παραβλέψαμε πολλές ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες, καθίσταται σαφές ότι η προστασία και η προώθηση της πολιτιστικής πολυμορφίας στον κόσμο δεν μπορεί, αλλά ίσως και δεν πρέπει, να μελετηθεί χωρίς να ληφθούν υπ' όψιν άλλες στοιχειώδεις αξίες και αρχές, επί των οποίων στηρίζεται η ανθρωπότητα και το διεθνές δίκαιο, όπως η δημοκρατία, η ανεκτικότητα, η κοινωνική δικαιοσύνη, τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι θεμελιώδεις ελευθερίες, η

βιώσιμη ανάπτυξη και ο αμοιβαίος σεβασμός των λαών και των πολιτισμών, ως προϋπθέσεις για την ειρήνη και την ασφάλεια σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Σας ευχαριστώ θερμότατα για την προσοχή σας!

ŽELJKO KALUĐEROVIĆ

Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet

INTRINSIČNA VREDNOST KULTURNE RAZNOLIKOSTI

Sažetak: Autor u izlaganju pokušava da obrazloži zašto je raznolikost kultura poželjna u aksiološkom smislu i zašto je kao takvu treba negovati i čuvati. Kao polazište i osnov za elaboraciju vlastite teze poslužila mu je „Konvencija o zaštiti i unapređenju raznolikosti kulturnih izraza”, koja je usvojena na 33. zasedanju UNESKA u Parizu 2005. godine. Nakon analize uvodnog segmenta, sedam središnjih delova i dodatka tj. ukupno 41 člana ove Konvencije, autor je utvrdio da različita autonomna iskustva i znanja, kada su akumulirana i selektirana u tradicionalnoj zajednici ili modernom društvu, obogaćuju ukupnu spoznaju ljudskog roda i doprinose napretku čovečanstva. Raznolikost kultura omogućava izdiferenciran duhovni odnos i pogled na svet, kao i slojevitije alternative u određenim praktičkim segmentima života. Zaključak autora je da je svaka kultura po sebi i za sebe svojevrsna celina odgovora na pitanje života, da je ona istorijski unikat ali i nešto što ima snažnu antropološku odnosno bioetičku perspektivu, i da je stoga vredna ljudskog divljenja i poštovanja.

Ključne reči: kulturna raznolikost, vrednost, poštovanje, Konvencija, UNESCO, bioetika

Primljeno: 27.2.2020.

Prihvaćeno: 14.3.2020.